

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.</p>
--	--	--

A debreczeni kollégium kérdéséhez.

Nt. K. Tóth Mihály ur sziveskedett e lap f. é. 28. számában hozzám nyílt levelet intézni, melynek során megjegyzéseket tesz a kollégiumi kormányzat ügyében, a békésbánati egyházmegye elé tett javaslatom azon kifejezésére, hogy a főiskola tulajdonosa az egyházkerület, szerinte a kollégiumot a debreczeni ref. hitközség önmaga alapította s „századok óta kisebb-nagyobb segedelmek hozzájárulásával önmaga tartotta fenn és kormányozta; annak ügyeibe a superintendentia is mint felsőbb hatóság csak a mult század hátulsó felének végén elegyedett“; a kormányzat kérdését az (1822-iki) konvent a debreczeni ref. egyház „szabad elhatározása alapján“ úgy rendezte, hogy az „a dualismus és paritas alapján a két testület által közösen intéztessék.“ — Igy állván az ügy, végül töltem a „historiai igazság érdekében“ adatokat kíván arra nézve, hogy a kollégium tulajdoni joga kezdettől fogva nem a debreczeni egyházat illette, vagy arról ez lemondott avagy attól megfosztatott volna.

Ámbár javaslatom szerint, melyet a békésbánati egyházmegye magáévá tett, az ügy sokkal inkább a jelen, mint az elmúlt idő viszonyai szerint oldandó meg;*) s ámbár a főiskola multjára vonatkozó adatokban én vidéki lakásomnál fogva nem igen bővítködhetek: mindazáltal — tisztelvén a kérdést tevő nt. ur személyiségét s kívánván, hogy a nemsokára megoldásra kerülő ügy előzetesen minden oldalról megvilágíttassék, kész vagyok a hozzám intézett levélre válaszolni, remélvén, hogy álláspontom igazo-

*) Terjedelmes javaslatomban, melyet 1884. febr. 27-én nyújtottam be esperesemhez, ez is áll: „Tény az, hogy a főiskola kormányzásában Debreczen oly befolyást gyakorol, mely történelmi uton ugyan kimagyarázható s a mult idők viszonyainak, melyek szerint az intézetet legnagyobb részben Debreczen tartotta fenn, meg is felel, de legtávolabbról sem felel meg a mostani helyzetnek, melyszerint a főiskola terheit Debreczen csak kis részben viseli.“

lására, az elfogulatlan közönség előtt a közkézen forgó ismeretes történeti adatok is elegendők lesznek.

Ugy vélem, hogy a kérdés lényege nt. K. Tóth M. ur felszólalása után e két pontban fejezhető ki: ki volt kezdettől fogva tulajdonosa a kollégiumnak? az alapító debreczeni egyház-e vagy pedig az egyházkerület? továbbá: a közvetlen kormányzásban minő jog illette és illeti a két testület egyikét és másikat? egyformán oszlik-e az meg köztök, vagy a döntő jog a kerületet illeti?

A kérdés részei a különböző időszakokban egyforma szoros kapcsolatban állván egymással, a kivánt adatokat időrendben fogom ugyan előterjeszteni; de úgy, hogy egyidejűleg a kérdés mindkét részére tekintettel leszek. Az első időszak tart kezdettől a XVII. század eleje tájáig, a második a XVII. sz. eleje tájától 1822-ig, a harmadik 1822-től maig.

I.

A „kezdetet“ év számmal nem tudom megjelölni, valamint annak a bizonyosságnak sem örvendhetek, melynél fogva állíthatnám nt. K. Tóth Mihály urral és másokkal (v. ö. Zelizy, Debr. Leir. 471.), hogy az intézetet „a debreczeni ref. hitközség önmaga alapította“ volna. Szűcs István Debreczen Történelmében (I. 146.) valószínűnek mondja, hogy már a reformáció előtt középiskola volt a kollégium helyén, a mely állítást én is elfogadok azon az okon, mert a Debreczenhez hasonló városok hazánkban már a reformáció előtt általában birtak iskolákkal. A város (a ref. egyház szóba sem jöhet) alapította-e azt, vagy a földes ur? az megint kérdés. Voltak tisztán városi iskolák is; de ott, a hol a községnek földesurai voltak (mert Debreczen taksás jobbágyság volt): az iskolaállítást abban az időben országszerte szivesen átengedték a földes uraknak. Ezekről várták sőt követelték az efféléket a XVI. század uralkodó felfogása szerint a reformátorok és lelkitanítók is (v. ö. Kulcsár, Postillák 370. l. és Bornemisza, Negyedic Rése az Ev-okból való Tanuságoknak 270. l.) Az iskolát tehát nem volt szükség a „ref. hitközségnek

megalapítania": mert azt már a reformáció készen találta és sokáig semmi nagyobb beruházást nem is tett rajta; a mi onnét tűnik ki, mert a debreczeni iskola ez időszakban olyan volt, minők általában voltak az országbeli városi és nemesi iskolák, ellátva t. i. egy rendszerint változó rektorral és 2—3 kollaboratorral. A rektor rendszerint a lelkésznél talált élelmezést, ki erre kánonban is kötelezve volt, temetni járt stb. (Böven lehet ez iskolák életéről olvasni Rezik Gymnasiológiájában és Frankl Hazai és Külf. Isk.-ban. V. ö. Szücs I. 589.) Kétségtelen, hogy ez időszakban a város fizette az iskola rektort s bár ki alapította is az intézetet, a város tartotta fenn, méltán „városi“-nak neveztetett az, s tulajdon joga és kormányzása is kizárólag a város kezében volt, mely akkor egy volt a hitközséggel.

II.

Az iskola magasb rangu tanintézetté akkor emelkedett, mikor 1635-ben I. Rákóczi Gy. fejedelem ott egy újabb tanszéket alapított, mely időtől fogva tehát a rendes tanárok száma kettő lett. Az erdélyi fejedelmek már előbb is nagy mérvben gyámolították az iskolát: ugyhogy az ő segedelmeik (részletesen elsorolva Szücsnél II. 608. s köv. l.), mikor rendszeresen befolytak, aligha teljesen elegendők nem voltak az intézet fenntartásához. Nagyon hihető, hogy az a Debreczen, mely 1564-ben leégett templomát 1626-ig nem építi fel s akkor is nagy részben az erdélyi fejedelem költségén, — az iskolaépítésben (a schola is teljesen leégett 1564-ben) sem boldogult jobban s módja sem lett volna Debreczen városnak oly sok költségbe kerülő épületet egyszerre állítani elő. Minden jelek oda mutatnak, hogy a tanodai épületnek... építésére Bethlen Gábor, Rákóczi Gy. fejedelmek, a magyar alföldi s erdélyi jóltevők is járultak segélylyel" stb. (Szücs I. m. II. 623.) Az erdélyi fejedelemség elenyészte után azonban az iskola fenntartásának terhe egyidőre egészen a városra szorult s Debreczen városa ekkor szerzett legnagyobb érdemeket a kollégium körül, midőn t. i. az ország egyéb részeiről is kiüldözött s földön futókká vált Muzsákat nemes keblére ölelte, táplálta s a reform. főiskolai képzést páratlan liberalitással egymaga fentartotta. Méltán mondja Sz. Németi Mihály: „Egész Magyarországon melyik tartomány s város tart mindennapi étellel s ruházattal is olyan öregebb s apróbb ifjabból álló scholát s abban tudós mestereket maga költségén" (Domin. Ajánl. Lev.) A város kedvező anyagi állapota, szerencsés földirati fekvése és polgárainak hitben, szeretetben erős lelkiülete egyaránt közreműködtek, hogy e hely a szorongatott tanügynek és reformációnak biztos asylumává és bástyájává lehetett. Azonban nemsokára kitűnt, hogy a terhek viselésére Debreczen ereje nem ele-

gendő. Esdő szózatok intéztettek tehát a bel- és külföldi hitrokonokhoz segedelemért és nem is siker nélkül. Az egyházkerület segélyezése különösen rendszeressé vált. Az egyházakat aratás után és szüret idején főiskolai követek keresték fel, kik nagyobb helyeken 1—2 hétig is elidőzve házról-házra gyűjtötték az adományokat. Sőt, ha a deákok élelme megfogyatkozott, a debreczeni tanárok, kik az adománygyűjtésben és szerzésben mindenkitől függetlenül nagy és eredményes buzgóságot tanusítottak, időközben is irtak az egyházakhoz és gyors segélyt követeltek. A jelen század elején Debreczen nagy része s ebben a templom és a kollégium is, leégvén, az egyház, melynek kormánya 1763 óta teljesen elkülönített a városétól, távolról sem volt képes a főiskola újra építésére. A segélynyújtás tiszte ismét a kerületbeli gyülekezetekre nézett első sorban, melyek e célra éveken át adakoztak, sőt a közel fekvők még fuvaroztak is; de nem kis mérvben jött segély a kerületen kívül esőktől is. Így készült el az épület mint felirata mondja: „a magyarországi helv. hitvallást tartó ecclesiák és jóltevők adakozásából." Ez időben állott a tanszemélyzet a theológián 2, a jogon 1, a bölcsészeten 3, összesen 6 tanárból, az alsóbb osztályok tanítására diákok alkalmaztatván.

A tulajdonosi és kormányzási jogokat a mi illeti: az iskola ez időszakban is még sokáig „városi“-nak iratik ugyan az ottani hivatalos fogalmazványokban: de hogy az a kifejezés a város tulajdonát jelentette volna, alig hihető. Az erdélyi fejedelmek nem azért alapították és tartották fel a reform. anyaiskolákat, hogy azokat kizárólag egy város vagy egyház a maga tulajdonának tekinthette volna, a minthogy midőn megtörtént, hogy némely debreczeni emberek a főiskola jövedelmét (a fejedelmek által alapított szepesi dézmát) magoknak visszatartották, az nagy vitára és törvénykezésre szolgáltatott okot. (Tóth Fer. Tul a Tiszai Püsp. 139.) Innét és egy másik felmerült esetből, mely szerint a debreczeni tanács be akart folyni a deákok bevételébe, miért a püspöktől megfeddetett (u. o. 144. l.), látni lehet, hogy az egyházkerület és annak fejei nem engedték azt, hogy a főiskolát Debreczen a maga tulajdonaként kezelje. Kormányzat és igazgatás tekintetében, kevesebb adattal rendelkezem mint kellene, hogy az ekkori helyzetet tisztán lássam. Az előttem levőkből az tűnik ki, hogy az legnagyobb részben az egész időszakon át a város s később az egyház kezében volt, de a debreczeni lelkészeknek s magának a főiskolai tanárkarnak és ifjuságnak is meg voltak a magok szép jogaik és hatáskörük. Valószínű, hogy a fejedelmek is gyakoroltak koronként bizonyos jogokat; legalább ide mutat az, hogy a deákok Rákóczi Gy. udvari tisztjeinek és cselédjeinek öltözetét vették magokra egyenruha képen. A mint azonban az egyházkerület rendszeresen és hathatósan segélyezé a főiskolát: követelte is a

közvetlen kormányzati jog egy részét magának, mint nt. K. T. M. ur is elbeszéli. A vitás ügyet végre az 1822. konvent intézte el akképen, hogy a vagyoni ügyek kérdésében és a tanárválasztásokban a két versengő testületet egyforma hatáskör illesse meg.

Szeremlei Samu.

(Vége köv.)

Dobos János életrajza, autobiografia.

(Folytatás.)

Hat esztendő elforgása alatt sok mindent össsetanultam én Debreczenben, olasz, francia nyelvet, Goldonit ultima lettere di Jacobo Ortist olaszból magyaráltam, a német nyelvet már teljesen birtam és beszéltem, német tiszteknek adtam órákat, Leitner ezredes ritka szépségű mostoha leányát tanítottam földrajz mellett magyarul, szász tanítványaim voltak, úgy hogy az utolsó évben kimehettem városi lakosnak. Itt egyedül Schillerrel éltem, prósai munkáit Mór Károlyt, a 30 éves háborut lefordítottam, megismertem szép hazai nyelvem erejét, szépségeit, szép izlésem műérzetté nemesedett, már legatus koromban csak saját, bár tökéletlen munkáimat mondogattam a falusi tanítók hitetlen bámulataira. Beletévedtem a bölcsészetre is iskolázás nélkül, Hume pyrhonismusban eviczkeltem, két szomoru játékot búsultam össze, hol az egész személyzetet rakásra öltem passióból stb. De ki tudná mind elmondani vagy rendezni azt a chaost, melyet hat év alatt agyamba raktam iskolai tanulmányaim mellé?

Ilyen készüléttel hagytam el Debreczent és mentem a nép közé Lovasberénybe akademikus tanítónak 1826 őszén. Itt töltöttem két évet főnököm és esperesem Pap Mihály mellett, figyeltem, tanultam két esztendeig olyan dolgokat, melyeket más helyen tanulnom nem lehetett volna. Hallgattam sok jeles magyar egyházi szónokot imádkozni, papolni, de Pap Mihályhoz foghatót talán egyet se, legalább az én véleményem szerint. Többszöri hallgatás után eltökéltem, magamban elvégezém és mondtam, hogy nem nyugszom, míg egész modorát el nem sajátítom, két évi törekvésem után ez sikerült. Látni kellett őt, miként didaktikailag oktató hangjából a declamatióig áttüzesülve vitte, ragadta magával egyszerű hallgatóit a megindulás legmagasabb fokáig. Szelid lágy hangon mint kérlelt, vigasztalt, stentorával mint a vihar hogy zúgott és döntött. Hol az a hang, mely a bünbocsánatért könyörgő nép lassu zugása közben megtört? Ez amaz imahang, melyet a nagy drámai művész Egresi Gábor az egész mivelt világ színpadjain s szószékein keresett, s utoljára mint ő mondá nekem, egy egyszerű magyar kálvinista pap imahangjában fedezett fel Péczelen, ez az öreg Pap Mihálytól eltanult imahang volt.

Igy telt el két nevezetes esztendő életemből, az Ároni házban feltaláltam atyámat, anyámat, a család tagjaiban testvéreimet, kik engem testvéri indulattal szerettek, sőt kényeztettek, ennem adtak ha éheztem, innom ha szomjaztam. Az apa életnek kenyerével, az anya felügyelő jóssággal táplált, a család testvérivé fogadott. Az idvezült papnak, prófétának palástja reám hullott, és én azzal mint hajdan Elizeus megütöttem a vizeket, melyeken a jövőbe átgázol-

nom kellett. Ekkor tanultam valamit a zenéből is, melyen a szónoklat hangjait különböztetni és skálázni tanultam.

Két év mulva aggott atyám házához mentem készülni a papi-vizsgára. Nagyon sokat tanultam, majd belehaltam, hanem jutalmam meglett, mert a főpap Bátor a nyolcz ki-tünő pályázó között engem tett elsővé. Magam sem hittem. 1828-ban pappá szentelt a nagy Bátor, mikor kezét fejemre téve megáldott, megnyílt felettem az ég és én kettős mértékben szívtam nagy lelkét magamba.

Atyám 1831. febr. havában halt meg, helyébe az egyház az ó-budai és pomázi*) lelkészszé engem választott. Itt laktam vagyis fészkelődtem 1844-ig, itt nősültem, nőm Storch Katalin volt. Áldott legyen az anya, ki nekem e nőt nevelte, szenvedni, nélkülözni, velem együtt az étellel küzdeni tanította. Az én nőm nagyon közelről látta a szabadságharc változatos jeleneteit, ő a gyenge nádszál rám hajolt, hogy engem takarva védjen, hogy küzdjön a viharral természetfeletti erővel és összetörjön. A szabadságharc véres oltárára én is tettem áldozatot!

Ó-Budán tizenhárom esztendeig szolgáltam. Több életrevalósággal most későn látom már, hogy legjobb lett volna nekem otthon maradni, sokkal jobb és hasznosabb, mint így ágról-ágra szálva elhullatni vagy elverni tollaimat. Erre a 13 esztendőre esik Törökkel és Székácsali találkozásom, a protestans lapban történt nyilvános fellépésem, hol mint rendesen megtörtént, a fáradságból, a munkából minél több, a jutalomból mi sem jutott.

Itt van talán helye, hogy valamit említsek az anyagi dolgokról is, melyeken, míg mások oly sokat törődtek, én csak annyira mehettem, hogy ott nem messzi a szegények házatól építettem egy kis hajlékot, hogy halálom után legyen hová huzódni özvegyemnek, árváimnak, a világtalan leánynak, nélkülözni, azután meghalni. Ennyi az egész, a többiről szóljanak osztozó társaim a szegények és az egyiptomi kalmárok, kik alig hagytak rajtamvalót.

1844—45 Kömlődön**) telt Perczel Mór, Sárközy József, a két Pázmány és a Talyiak társaságában sebesen, lázas tevékenységgel. Kömlődről a gróf Ráday család, kivált a Ráday-könyvtár visszahozott Péczelre. Egész péczeli életem a megyei és hazai ügyek felé fordult, a könyvtár nyirkos levegőjét Pozsonnyal váltottam fel az 1847. utolsó országgyűlésen, hol lelkész voltam. Itt átélt viszontagságaimról egy egész könyvet írhatnék tele, remény, csüggedés, kétség, hit, a várandós anyának minden élethalál symptomája.

(Vége köv.)

Mit tanít a Korán a Jézus Krisztusról?

(Folytatás.)

Mint láttuk, a Korán a Krisztus születésénél időmeghatározásba nem bocsátkozik; de az Ur születését magát, mint feltétlen tényt ösmeri el. Máriának örvendetes hírgyanánt (v. ö. szúra 3, v. 40 e szavait: „inn' alláha jubas siruki bikalimat in...“ és És. 40, 9: m'-baszszere th; És. 52, 7. m'-baszszér és Luk. 1, 28.) adják tudtára

*) Pomáz akkor filiálja volt Ó-Budának.

**) Kömlőd a tudunai egyházkerületben, Komárommegyében.

megalapítania": mert azt már a reformáció készen találta és sokáig semmi nagyobb beruházást nem is tett rajta; a mi onnét tűnik ki, mert a debreczeni iskola ez időszakban olyan volt, minők általában voltak az országbeli városi és nemesi iskolák, ellátva t. i. egy rendszerint változó rektorral és 2—3 kollaborátorral. A rektor rendszerint a lelkésznél talált élelmezést, ki erre kánonban is kötelezve volt, temetni járt stb. (Böven lehet ez iskolák életéről olvasni Rezik Gymnasiológiájában és Frankl Hazai és Külf. Isk.-ban. V. ö. Szücs I. 589.) Kétségtelen, hogy ez időszakban a város fizette az iskola rektort s bár ki alapította is az intézetet, a város tartotta fenn, méltán „városi“-nak neveztetett az, s tulajdon joga és kormányzása is kizárólag a város kezében volt, mely akkor egy volt a hitközséggel.

II.

Az iskola magasb rangu tanintézeté akkor emelkedett, mikor 1635-ben I. Rákóczi Gy. fejedelem ott egy újabb tanszéket alapított, mely időtől fogva tehát a rendes tanárok száma kettő lett. Az erdélyi fejedelmek már előbb is nagy mérvben gyámolították az iskolát: úgyhogy az ő segedelmeik (részletesen elsorolva Szücsnél II. 608. s köv. l.), mikor rendszeresen befolytak, aligha teljesen elegendők nem voltak az intézet fenntartásához. Nagyon hihető, hogy az a Debreczen, mely 1564-ben leégett templomát 1626-ig nem építi fel s akkor is nagy részben az erdélyi fejedelem költségén, — az iskolaépítésben (a schola is teljesen leégett 1564-ben) sem boldogult jobban s módja sem lett volna Debreczen városnak oly sok költségbe kerülő épületet egyszerre állítani elő. Minden jelek oda mutatnak, hogy a tanodai épületnek... építésére Bethlen Gábor, Rákóczi Gy. fejedelmek, a magyar alföldi s erdélyi jóltevők is járultak segélylyel" stb. (Szücs I. m. II. 623.) Az erdélyi fejedelemség elenyészte után azonban az iskola fenntartásának terhe egyidőre egészen a városra szorult s Debreczen városa ekkor szerzett legnagyobb érdemeket a kollégium körül, midőn t. i. az ország egyéb részeiről is kiüldözött s földön futókká vált Muzsákat nemes keblére ölelte, táplálta s a reform. főiskolai képzést páratlan liberalitással egymaga fentartotta. Méltán mondja Sz. Németi Mihály: „Egész Magyarországon melyik tartomány s város tart mindennapi étellel s ruházattal is olyan öregebb s apróbb ifjaktól álló scholát s abban tudós mestereket maga költségén" (Domin. Ajánl. Lev.) A város kedvező anyagi állapota, szerencsés földirati fekvése és polgárainak hitben, szeretetben erős lelkülete egyaránt közreműködtek, hogy e hely a szorongatott tanügynek és reformációnak biztos asylumává és bástyájává lehetett. Azonban nemsokára kiűnt, hogy a terhek viselésére Debreczen ereje nem ele-

gendő. Esdő szövatok intéztettek tehát a bel- és külföldi hitrokonokhoz segedelemért és nem is siker nélkül. Az egyházkerület segélyezése különösen rendszeressé vált. Az egyházakat aratás után és szüret idején főiskolai követek keresték fel, kik nagyobb helyeken 1—2 hétig is elidőzve házról-házra gyűjtötték az adományokat. Sőt, ha a deákok élelme megfogyatkozott, a debreczeni tanárok, kik az adománygyűjtésben és szerzésben mindenkitől függetlenül nagy és eredményes buzgóságot tanusítottak, időközben is irtak az egyházakhoz és gyors segélyt követeltek. A jelen század elején Debreczen nagy része s ebben a templom és a kollégium is, leégvén, az egyház, melynek kormányja 1763 óta teljesen elkülönített a városétól, távolról sem volt képes a főiskola újra építésére. A segélynyújtás tiszte ismét a kerületbeli gyülekezetekre nézett első sorban, melyek e célra éveken át adakoztak, sőt a közel fekvők még fuvaroztak is; de nem kis mérvben jött segély a kerületen kívül esőktől is. Így készült el az épület mint felirata mondja: „a magyarországi helv. hitvallást tartó ecclesiák és jóltevők adakozásából." Ez időben állott a tanszemélyzet a theológián 2, a jogon 1, a bölcsészeten 3, összesen 6 tanárból, az alsóbb osztályok tanítására diákok alkalmaztatván.

A tulajdonosi és kormányzási jogokat a mi illeti: az iskola ez időszakban is még sokáig „városi“-nak iratik ugyan az ottani hivatalos fogalmazványokban: de hogy az a kifejezés a város tulajdonát jelentette volna, alig hihető. Az erdélyi fejedelmek nem azért alapították és tartották fel a reform. anyaiskolákat, hogy azokat kizárólag egy város vagy egyház a maga tulajdonának tekinthette volna, a minthogy midőn megtörtént, hogy némely debreczeni emberek a főiskola jövedelmét (a fejedelmek által alapított szepesi dézmát) magoknak visszatartották, az nagy vitára és törvénykezésre szolgáltatott okot. (Tóth Fer. Tul a Tiszai Püsp. 139.) Innét és egy másik felmerült esetből, mely szerint a debreczeni tanács be akart folyni a deákok bevételébe, miért a püspöktől megfeddetett (u. o. 144. l.), látni lehet, hogy az egyházkerület és annak fejei nem engedték azt, hogy a főiskolát Debreczen a maga tulajdonaként kezelje. Kormányzat és igazgatás tekintetében, kevesebb adattal rendelkezem mint kellene, hogy az ekkori helyzetet tisztán lássam. Az előttem levőkből az tűnik ki, hogy az legnagyobb részben az egész időszakon át a város s később az egyház kezében volt, de a debreczeni lelkészeknek s magának a főiskolai tanárkarnak és ifjuságnak is meg voltak a magok szép jogaik és hatáskörüik. Valószínű, hogy a fejedelmek is gyakoroltak koronként bizonyos jogokat; legalább ide mutat az, hogy a deákok Rákóczi Gy. udvari tisztjeinek és cselédjeinek öltözetét vették magokra egyenruha képen. A mint azonban az egyházkerület rendszeresen és hathatósan segélyezé a főiskolát: követelte is a

közvetlen kormányzati jog egy részét magának, mint nt. K. T. M. ur is elbeszéli. A vitás ügyet végre az 1822. konvent intézte el akképen, hogy a vagyoni ügyek kérdésében és a tanárválasztásokban a két versengő testületet egyforma hatáskör illesse meg.

Szeremlei Samu.

(Vége köv.)

Dobos János életrajza, autobiográfia.

(Folytatás.)

Hat esztendő elforgása alatt sok mindent össsetanultam én Debreczenben, olasz, francia nyelvet, Goldonit ultima lettere di Jacobo Ortist olaszból magyarítottam, a német nyelvet már teljesen birtam és beszéltem, német tiszteknek adtam órákat, Leitner ezredes ritka szépségű mostoha leányát tanítottam földrajz mellett magyarul, szász tanítványaim voltak, úgy hogy az utolsó évben kimehettem városi lakosnak. Itt egyedül Schillerrel éltem, prózai munkáit Mór Károlyt, a 30 éves háborút lefordítottam, megismertem szép hazai nyelvem erejét, szépségeit, szép izlésem műérzetté nemesedett, már legatus koromban csak saját, bár tökéletlen munkáimat mondogattam a falusi tanítók hitetlen bámulataira. Beletévedtem a bölcsészetre iskolázás nélkül, Hume pyrhonismusban eviczkeltem, két szomorú játékot búsultam össze, hol az egész személyzetet rakásra öltem passióból stb. De ki tudná mind elmondani vagy rendezni azt a chaost, melyet hat év alatt agyamba raktam iskolai tanulmányaim mellé?

Ilyen készülettel hagytam el Debreczent és mentem a nép közé Lovasberénybe akademikus tanítónak 1826 őszén. Itt töltöttem két évet főnököm és esperesem Pap Mihály mellett, figyeltem, tanultam két esztendeig olyan dolgokat, melyeket más helyen tanulnom nem lehetett volna. Hallgattam sok jeles magyar egyházi szónokot imádkozni, papolni, de Pap Mihályhoz foghatót talán egyet se, legalább az én véleményem szerint. Többszöri hallgatás után eltökéltem, magamban elvégezém és mondám, hogy nem nyugszom, míg egész modorát el nem sajátítom, két évi törekvésem után ez sikerült. Látni kellett őt, miként didaktikailag oktató hangjából a declamatióig áttüzesülve vitte, ragadta magával egyszerű hallgatóit a megindulás legmagasabb fokáig. Szelid lágy hangon mint kérlelt, vigasztalt, stentorával mint a vihar hogy zúgott és döntött. Hol az a hang, mely a bünbocsánatért könyörgő nép lassu zugása közben megtört? Ez amaz imahang, melyet a nagy drámai művész Egresi Gábor az egész mivelt világ színpadjain s szószékein keresett, s utoljára mint ő mondá nekem, egy egyszerű magyar kálvinista pap imahangjában fedezett fel Péczelen, ez az öreg Pap Mihálytól eltanult imahang volt.

Igy telt el két nevezetes esztendő életemből, az Ároni házban feltaláltam atyámat, anyámat, a család tagjaiban testvéreimet, kik engem testvéri indulattal szerettek, sőt kényeztettek, ennem adtak ha éheztem, innom ha szomjaztam. Az apa életnek kenyerével, az anya felügyelő jóssággal táplált, a család testvérivé fogadott. Az idvezült papnak, prófétának palástja reám hullott, és én azzal mint hajdan Elizeus megütöttem a vizeket, melyeken a jövőbe átgázol-

nom kellett. Ekkor tanultam valamit a zenéből is, melyen a szónoklat hangjait különböztetni és skálázni tanultam.

Két év mulva aggott atyám házához mentem készülni a papi-vizsgára. Nagyon sokat tanultam, majd belehaltam, hanem jutalmam meglett, mert a főpap Bátor a nyolcz kitűnő pályázó között engem tett elsővé. Magam sem hittem. 1828-ban pappá szentelt a nagy Bátor, mikor kezét fejemre téve megáldott, megnyilt felettem az ég és én kettős mértékben szivtam nagy lelkét magamba.

Atyám 1831. febr. havában halt meg, helyébe az egyház az ó-budai és pomázi*) lelkészszé engem választott. Itt laktam vagyis fészkelődtem 1844-ig, itt nősültem, nóm Storch Katalin volt. Áldott legyen az anya, ki nekem e nőt nevelte, szenvedni, nélkülözni, velem együtt az élettel küzdeni tanította. Az én nóm nagyon közelről látta a szabadságharc változatos jeleneteit, ő a gyenge nádszál rám hajolt, hogy engem takarva védjen, hogy küzdjön a viharral természetfeletti erővel és összetörjön. A szabadságharc véres oltárára én is tettem áldozatot!

Ó-Budán tizenhárom esztendeig szolgáltam. Több életrevalósággal most későn látom már, hogy legjobb lett volna nekem otthon maradni, sokkal jobb és hasznosabb, mint így ágról-ágra szálva elhullatni vagy elverni tollaimat. Erre a 13 esztendőre esik Törökkel és Székácsali találkozásom, a protestans lapban történt nyilvános fellépésem, hol mint rendesen megtörtént, a fáradságból, a munkából minél több, a jutalomból mi sem jutott.

Itt van talán helye, hogy valamit említsek az anyagi dolgokról is, melyeken, míg mások oly sokat törődtek, én csak annyira mehettem, hogy ott nem messzi a szegények házatól építettem egy kis hajlékot, hogy halálom után legyen hová huzódni özvegyemnek, árváimnak, a világtalan leánynak, nélkülözni, azután meghalni. Ennyi az egész, a többiről szóljanak osztozó társaim a szegények és az egyiptomi kalmárok, kik alig hagytak rajtamvalót.

1844—45 Kömlődön**) telt Perczel Mór, Sárközy József, a két Pázmány és a Talyiak társaságában sebesen, lázas tevékenységgel. Kömlődről a gróf Ráday család, kivált a Ráday-könyvtár visszahozott Péczelre. Egész péczeli életem a megyei és hazai ügyek felé fordult, a könyvtár nyirkos levegőjét Pozsonnyal váltottam fel az 1847. utolsó országgyűlésen, hol lelkész voltam. Itt átélt viszontagságaimról egy egész könyvet írhatnék tele, remény, csüggedés, kétség, hit, a várandós anyának minden élethalál symptomája.

(Vége köv.)

Mit tanít a Korán a Jézus Krisztusról?

(Folytatás.)

Mint láttuk, a Korán a Krisztus születésénél időmeghatározásba nem bocsátkozik; de az Ur születését magát, mint feltétlen tényt ösmeri el. Máriának örvendetes hircsírűkű bikalimat in...“ és És. 40, 9: m'-baszszereth; És. 52, 7. m'-baszszer és Luk. 1, 28.) adják tudtára

*) Pomáz akkor filiálja volt Ó-Budának.

**) Kömlőd a tudunai egyházkerületben, Komárommegyében.

az angyalok fia születését, ki dicsőséges lesz ugy ez életben, mint a másikban, ki közeli, b e n s ő viszonyban fog állni Al-lával, ki őt, mint követét Izrael népéhez fogja küldeni. Sajátságos, de Mohammed érzékies felfogásához nagyon illő a Korán azon állítása, hogy a Szentlelket Mária egy szép férfinak látta. Szúra 6, 9-ben ezt olvassuk: „és ha teremtetünk volna egy angyalt, férfivá teremtetünk volna azt s ugy ruháztuk volna fel, mint ők (t. i. az emberek) ruházkodnak“; már ha az angyaloknak is emberi alakkal kell birniok, midőn e földre szállnak, ugy igen természetesnek kell találunk azon előadást, hogy Máriának férfi alakban jelent meg a Szentlélek. Én azonban nem vagyok hajlandó Gerock („Versuch einer Darstellung der Christ. des Korán 1839.“) azon állítását követni, hogy a Korán szerint az Alláh által Máriához küldött lélek természetes uton lett volna a J. Kr. atyjává. A fentebb érintettem tulérzékies felfogással, nem tagadom, összeférne ez; de magából a szövegből én ezt kiokoskodni képtelen vagyok. Mert a) a 19-ik szúra 19-ik versében ez: „hogy adjak neked“, (t. i. egy fiut) így van kifejezve az eredetiben: „lihaba laki“; a vahaba ige (= a héber jáhab = az arám j'-hab) pedig csak ennyit tesz: a d o t t, a j á n d é k o z o t t, a n e m z é s fogalmának minden árnyalata nélkül, b) a ghrulámun (= adolescens) helyett is nagy valószínűséggel vagy a valadun, (natus, filius) vagy pedig az ibnun (= filius) szót használt volna a Korán, ha természetes nemzést akart volna jelezni, c) ellene szól Gerock értelmezésének a következő 20-ik vers is, hol ezt mondja Mária: „Mimódon légyen nekem fiam, holott férfi engem nem illetett?“ d) Gerock azt állítja, hogyha Mária öntudatában lett volna annak, hogy ő minden tekintetben ment a férfival való érülködésnek még csak gyanujától is, ez esetben gyermeke elszülésénél nem sohajthatott volna így fel kétségbeesve: „Óh bár megholtam volna, óh bár egészen elfeledett volnék!“ Erre megjegyzem, hogy e felkiáltása Máriának a szülés iszonyu fájdalmai által is igazolva van; de meg az által is, hogy Mária tudta azt előre, hogy őt a rövidlátók rossz hirbe fogják hozni és gunyolni; s e sejtelmében nem is csalatkozott, mert ösmerősei e szavakkal fogadták őt, midőn fiát meglátták: „óh Mária! te bizony furcsa dolgot mivelteél, holott atyád sem volt rossz ember, anyád sem rossz nő.“ Hiszen Mát. 1, 20 szerint még Józsefet is így kell az angyalnak bátorítani: „μη φοβηθης παραλαβειν μαριαμ την γυναικα σου, το γαρ εν αυτη γεννηθεν εκ πνευματος εστιν αγιου.“

Egyébiránt nagy valószínűséggel állithatjuk, hogy a Korán a Krisztust teremtménynek tartja. Már láttuk, hogy a 3-ik szúrában Mária e kérdésére: „honnan leszen nekem fiam, hisz férfi nem illetett engem“ — ez a felelete az angyalnak: „igy lesz; Alláh teremt, a mit akar.“ Ugyancsak a 3-ik szúra 52-ik versében ezt találjuk: „Alláh előtt Jézus hasonló Ádámhoz, kit Ő porból teremtett; akkor szólt neki: „légy és lón“; tehát a Krisztus hasonló a teremtett Ádámhoz; Ádám is, Krisztus is Alláh közvetlen teremtése által jó létre; testi atyjok egyikőjöknek sem volt. „Az ég és föld teremtőjének honnan lehetne fia (valadun), hiszen neje sincsen neki?! Ő teremtett minden dolgot,“ — olvassuk a 6-ik szúra 101-ik versében; a 112-ik szúra pedig ekként hangzik: „mond: ő Alláh egy; Alláh az örök; nem nemz és nemzve nincs; és nincs semmi hozzá hasonló.“

Meg kell még itt jegyeznünk a következőket: A 19-ik szúra 24-ik versének e homályos szavait: „És megszólítá őt egy alulról jövő hang“, legtermészetesb ugy érteni, hogy itt Máriát kisdéd gyermeke, a Jézus vigasztalja, kiről különben is a 3-ik szúra 41-ik versében az van megjövendölve, hogy beszélni fog már bölcsőjében. A 3-ik szúra 40-ik versének pedig e szavait: „Alláh örvendetes tudomásodra juttatja a tőle származó Igét, neve leend a Messiás stb.“, másképen nem érthetjük meg, csak ugy, ha felteszszük, hogy itt az Ige = a Jézus Krisztus, kit Mohammed a 4-dik evangyéliom után (λόγος) nevezett így. (v. ö. szúra 3, v. 34; szúra 4, v. 169. stb.)* Nehezen érthető a Koránnak azon nyilatkozata is, mely szerint Mária az Ur édes anyja, Áron nővére lett volna. Láttuk ugyanis, hogy a 19-ik szúra 29-ik versében ez mondatik: „óh Mária! te ki Áron (= Harúna) nővére vagy!“ Hogy Imrán az Idvezítő genealogiájában elő nem jő (Mát. 1, 2 s köv. Luk. 3, 23 s köv.), sem pedig Áron, ezt tudjuk. Az ó-szövetségben (Ex. 6, 18. 20.) Mózesnek, Áronnak és nővérüknek (1 Krón. 6, 3) Mirjámnak = (Máriának) atyja Amrán (= Imrán); önként felmerül a gyanu, hogy itt Mohammed anachronismust követett el, mert az Ur édes anyját (Máriát) Mózes Mária nevű testvérével téveszté össze. A kommentátorok sokféleképen akarják őt e vád alul kimenteni. Gerock is hozzájuk csatlakozik; szerinte Máriának, az Ur édes anyjának lehetett egy kegyes, Áron nevű fivére (s ez esetben e felvétel mellett ez az Áron nem egy a vele hasonló nevű Áronnal, a Mózes fivérével) s Mária (szúra 19, v. 29-ben) csak azért nevezetnék Áron nővérének, hogy az ő bűnös magaviselete — melyszerint házasság nélkül gyermeket szült — testvérének, a kegyes Áronnak feddhetlenségével összehasonlittatván, annál inkább megrovás alá esőnek tüntetessék fel. Gerock ügyes hypothesis állít fel, az tagadhatlan; de okoskodása csak a levegőben lebeg, minden történeti alap nélkül; ugyhogy Mohammedet az anachronismus vádja még ma is terhelheti. Vagy pedig azt kell mondanunk, hogy önkényesen felvett neveket szótt be előadásába, ő, ki, mint már vehettük észre, a költött elbeszélésektől egyáltalában nem irtózkodott.

Az előadottak alapján én azt állitom, hogy a Korán tana szerint a J. Krisztus Isten közvetlen teremtése utján állt elő és született, tehát nem természetes uton, mint csodás lény, ki csodául fog lenni az embereknek és a ki az isteni könyörület bizony-sága. (szúra 19, vers 21.) De azt is könnyű dolog belátni, hogy e tan távolról sem egy a szentírás és egyház idevonatkozó közmegegyeződésével. Erre nézve csak a már idézett 112-ik szúrára utalok vissza és arra, hogy a Koránban az Ur neve ez: Isza'bnu Marjama = Jézus Mária fia, mi ellentéte a keresztyén egyház által használt ezen közönséges megnevezésnek: J. Kr. Isten Fia.

b) A 3-ik szúra 41-ik verse szerint a születendő Messiás már a bölcsőben beszélni fog az emberekkel. E beszédet így találjuk a 19-ik szúra 30—34. verseiben: „Mária (midőn gyermekével népéhez jött) felmutatta fiát; azok (t. i. e népnek tagjai) szólának: miként beszéljünk mi egy bölcsőben fekvő gyermekkel? A gyermek szólt: valóban én Alláh szolgálja („Abdu'lláhi“) vagyok; Ő adta nekem ama könyvet és rendelt engem prófétául; Ő vesz kö-

*) Lásd későbbben.

rül engem áldásaival, bárhol legyek is; Ő bizott meg, hogy imádkozzam és alamizsnát osztogassak, míg élek, s hogy kegyes légyek szüleim irányában, — mert nem arra rendelt engem, hogy gőgös és gonosz legyek. Üdv velem, születésem napján és halálom napján és ama napon, melyen ismét új életre ébredtek.“ (V. ö. szúra 5, v. 109.) E rövid beszédben tehát annak ad kifejezést, a Korán szerint, a gyermek Jézus, hogy ő Isten szolgája, próféta s mint ilyen Isten gondviselésének kiváló tárgya.

c) Most lássuk az Ur csodáit. Idevonatkozólag fel kell említenünk a 3-dik szúra 43-ik versét, hol ezt olvassuk: (az Izrael fiaihoz küldött Jézus így szólt): „Ime én jövök Uratok csodájával hozzátok; alkotok nektek sárból egy madáralakot s abba belelehellek, s léssen az Alláh engedelmevel madárrá; és meggyógyítom a vakot és bélpoklost és halottakat elevenítek meg Alláh engedelmevel; és tudtokra adom, hogy mit egyetek és mit cselekedjeteek jövőre nézve házaitekban; valóban ebben csoda van a ti részetekre, ha ugyan hívők vagytok.“

Az 5-ik szúra 109. és 110-ik verse pedig ezt mondja: „Szólt Alláh: óh Jézus! Mária fia! emlékezzél meg az irántad és szülőd iránt tanusított kegyelmemről; mert megerősítettelek téged a szent lélek által, hogy szólj az emberekhez már bölcsődben és későbbi korodban is; és mert tanítottalak téged, a könyvre, a bölcseségre, a törvényre és az evangéliomra; és mert alkotál sárból egy madáralakot az én engedelmemmel és belehelltél abba s lón az madárrá az én engedelmemmel; és meggyógyítottad a vakot és a bélpoklost az én engedelmemmel s a halottakat az én engedelmemmel kihoztad az életre. Én tartám vissza tőled Izrael fiait, (t. i. hogy meg ne támadjanak), midőn világos bizonyosságokkal hozzájök jöttél, amikor is közülök azok, kik nem hittek, így szólának: hiszen ez mind csak világos szemfényvesztés.“

Sajátságos főképen azon előadás, mit az 5-ik szúra 112—115. verseiben találunk: „Szólának a tanítványok: óh Jézus! Mária fia! vajjon van-e hatalma Uradnak arra, hogy nekünk egy rakott asztalt bocsásson le az égből? Ő szólt: tiszteljétek Alláht, ha hívők vagytok! — Enni akarnánk mi arról — válaszolának azok, — hogy nyugodtak legyenek szíveink s hogy megtudjuk, hogy te nekünk csakugyan igazat szóltál s hogy mi e tekintetben tanuk lehessünk. Jézus, Mária fia szólt: óh Alláh, mi Urunk! bocsáss le nekünk egy rakott asztalt az égből, hogy legyen ez nekünk ünnepnap, az elsőnek és utolsóknak közülünk és legyen az a te részedről egy csoda, és táplálj minket, mert te vagy a legjobb tápláló! Alláh szólt: én bizonynyal lebocsátom azt nektek,*) de a ki közületek ezután nem hisz, én azt valóban oly büntetéssel fogom súlytani, milyennel egy teremtményt sem súlytolok.“

Dicsőfi József.

(Folyt. köv.)

*) Érdekes, hogy itt Gerock megtévedt; azt mondja, hogy csak itt szól Alláh közvetlen a Kr.-hoz egyetlen egyszer; pedig itt nem a Kr.-hoz szól közvetlen, mert ezt mondja Alláh: „én lebocsátom azt nektek“, (alaikum); sőt inkább az 5-ik szúra 109-ik versében találjuk Alláhnak a Krisztushoz közvetlenül intézett beszédét: „Szólt Alláh: óh Jézus Mária fia, emlékezzél meg kegyelmemről, melylyel viseltettem irántad és anyád iránt“ stb., (v. ö. szúra 5, 116. v.)

A békési tanargyülés.

(Vége.)

Testi büntetés. Elek L. mint előadó röviden ismerteti Vékony Antal tagtársunknak az „Évkönyv“-ben megjelent értekezésében kifejtett álláspontját, majd az ujabban fölmerült ellentétes nézeteket. Főlemlíti végül, hogy a konvent által készített s egyházkerületünk által életbe léptetett „Iskolai rendtartás“ nem veszi fel a testi fenytéket az iskolai büntetések közé, de nem is tiltja azt. Ezek után kifejti, hogy a vesszőbüntetésnek az iskolában való nyilvános alkalmazása feltétlenül elvetendő, azonban lehetnek esetek, midőn a tanár, mint az atya helyettese, a legjobb eredménnyel alkalmazhatja a testi fenyték enyhébb nemét, csakhogy az ilyenmü eljárás alkalmával a legfinomabb tapintatnak kell érvényesülni. Dr. Öreg J. Vagy alkalmaztassék a botbüntetés és akkor vétessék föl a „Rendtartás“-ba az iskolai büntetések nemei közé, vagy pedig semmiféle alakban se jöjjön az elő, ezt kívánja az őszinte kálvinista felfogás. Géresi K. az előtte szóló előadására megjegyzi, hogy nem bot, hanem vesszőbüntetésről van itt szó. Szerinte a vesszőfenyték — az illető szülők kérése, vagy beleegyezése esetén — nem tagadható meg a kisebb növendékektől, kiknél az — tapasztalás szerint — a legjobb eredményeket szüli. Többek felszólalása után a közgyűlés azon felfogásának ad kifejezést, hogy a vesszőbüntetésnek az iskolai büntetések nemei között való kihagyása helyes, a szülők kérése vagy felhatalmazása esetén való alkalmazásánál pedig a legnagyobb óvatosságot kell szem előtt tartani.

„A tananyag és tankönyveknek egyértelmü rendezése és egyöntetüsége.“ Elek L. — mint előadó — elmondja, hogy a tananyag egyöntetüsége végett a kellő intézkedést megtette a főtiszteletü egyházkerület, midőn a konvent által elfogadott és megállapított tantervet a közelebbi isk. évben életbe léptette, de a tankönyvek revisiója még folyvást függőben van. E tárgyban is megtette az első lépést a főt. egyházkerület, midőn f. évi ápril havi közgyűléséből a 17-ik sz. végzésben felhívta a középiskolák tanárkarait, hogy „az általuk használt tankönyvek jegyzékét terjeszszék föl a püspöki hivatalhoz, hogy a használható tankönyvek ügyében az egyházkerületi középiskolai felügyelő tanács meghallgatása után, az egyházkerület intézkedhessék. Előadó elérkezettnek látja az időt, hogy egyesületünk a tankönyvekre vonatkozólag, legalább egy pár szakban, a hol t. i. erre legnagyobb szükség van, — szakszerű véleményt mondjon, melyet aztán a középiskolai felügyelő tanács alkalmilag figyelembe vehetne. Az e tárgyban való munkálkodást úgy az egyleti alapszabályok, mint a közgyűléseknek több ízben ismételt végzései egyaránt sürgetik. Majd bemutatja a gymnasiumainkban jelenleg használt tankönyvek jegyzékét. Végül bizonyos szempontokat ajánl, melyek a revisio alkalmára már most megállapíthatók volnának. Sinka S. azon véleményének ad kifejezést, hogy egyesületünknek nem időszerű most e tárgyban munkához kezdeni. Az egyházkerület nem hívott fel bennünket nyilatkozatra, várjuk meg tehát a középiskolai felügyelő tanács javaslatát és az egyházkerület intéz-

emliti, hogy Huszár Gál „non ut S. C. Majestatem maledixisset“, hanem predicatióban imádkozott a király hosszú élete és országának jólléteért.)

Decz. 27-én ért véget Huszár fogsága. — Zay e nap estvéjén akarta a foglyot titkon Egerbe szállíttatni, magához is rendelte e végre kapuzárás idején az őrt álló magyar katonákat, ezeknek az utcákon átvonulása azonban gyanút keltett s a nép a börtönt megrohanván, feltörés Huszárt kiszabadította!

Hogy félelmes ellenségül tartá Weranz, Huszár Gált, bizonyítja decz. 2-án Egerben kelt s Ruchanics Mátyáshoz intézett levele, hol így ír: „Anaxim Gál hitvallását illetőleg, — melyről irsz s melyről azt mondod, hogy felette sokat vitatkozta velem: hiszem, hogy nem könnyű dolgod volt!... azonban jusson eszedbe figyelmeztetni Gált, hogy ne csak az evangyéliomra, hanem az egyház méltóságára is tekintsen.“

Zay — tapasztalván Huszár menekülését — a püspök izgatására házankénti kutatást akart elrendelni, de a kassai tanács a segédkezést megtagadta!

Weranz e lázadást a fejedelem és cath. vallás sérelmének, gyalázatos bűnténynek nevezte, Huszár visszahozatását követelte, Ferdinándtól pedig szigorú vizsgálatot s példás büntetést sürgetett, (1561. márcz. 12.) panaszkodott arról is, hogy a kassaiak őt pásztorokul nem ismerik, neki nem engedelmességek stb. A király küldött is biztosokat, mi eredménnyel jártak el? nem tudjuk, csak az bizonyos, hogy Huszár a nép fedezete alatt, Weranz körmei közül Debreczenbe menekült, mely már az erdélyi fejedelemség alá tartozott!

Debreczenben rendes papihivatalt nem viselt, bizonyítja 1562. febr. 14. kelt ajánló levele, melyet Meliusnak, Aran Tamás tévelygesei ellen kinyomatott műve elé írt, hol magát így írja alá: „Huszár Gál a kassai lelkipásztor Exul“!!!*)

Tehát itt csak mint bujdosó tartózkodott s nyomá ki 1561. máj. 1-én (vagy Kassáról ide szállított, vagy 1560-ban itt — mint bátorságos helyen hagyott) saját nyomdáján Melius 2. kötet predicatióját. — Ez a legelső nyomda s nyomdai termék Debreczenben, melyet t. i. ismerünk, mert az 1560-iki énekes ma ismeretlen!

Hogy Rácz Károly szerint ő is alá írta 1561. decz. a Köröspeterdi Arany Tamás vallástételét, ez még nem bizonyítja R. K. azon állítását, hogy ő debreczeni 4-ik pap lett volna, saját aláírása s az exul, menten megczáfolják az ő debreczeni papságát?

Miután még 1562-ben Meliusnak egy kötet művét kinyomta volna, — ez év őszén már Komáromban találjuk, — ugylátszik valódi vértanui elhatározással kereste a vészes pontokat! — hol a város lakói nagy örömmel fogadták, — de azonnal felköltötte a cath. papság figyelmét, mert Oláh Miklós esztergomi érsek, erős büntetés terhe alatt parancsolja a város bírójának s a csajkások kapitányának, hogy az eretnek papot távolítsák el! Miután pedig ennek semmi ered-

ménye sem lett, magához Ferdinánd királyhoz s a katonai ügyek élén álló Károly főherceghez fordult.

A főherceg 1563. elején parancsolja a várparancsnoknak, hogy Huszárt fogassa el, ki aztán Nagy Istvánra a csajkások kapitányára bízta az elfogatást, Nagy István Huszárnak legbuzgóbb hive levén, oda hatott, hogy Huszár elmenekedhessék. — (Oláh Miklós 1563. január 17-ről írja Ferdinándnak a panaszt s kéri H. elfogatását, melyben H. „pessimus vir“, „multis damnatis erroribus addictus homo“, „vagabundus“ stb. czimekkel tiszteltetik. — A levelet közli Fraknoi, eredetije a bécsi titk. levéltár.)

Komáromból történt menekülése után Nagy-Szombatban találjuk, bizonyítja az ellene 1565. január 26-án kiadott királyi rendelet, 1573-ban pedig Komjátin, hol is az eddig Aug. confessiót vallott lakosokkal a Calvin tudományát vezeti be (Klanitza Márton szerint, közölve Fabó A. „Monumenta“ III. köt. 160. l.)

1574-ben Komjátin „Énekes könyvét“ nyomá (tehát nem Debreczenben, mint Bogisich ur tudja, melynek unicum példánya az eperjesi ev. coll. könyvtaré, melynek végén igéri a 2-ik darab kiadását is, mely azonban sohse jelent meg.)

Bornemisza Péter híres „Postillái“-nak I. kötetéből 60. ív Komjátin nyomatott, végeztetett Semptén (egészen különböző betűkkel. — Ezen hurczolkodás okául bizonyosan a Klanitza által említett Forgács Ferencz püspök által lett üldöztetést kell tartanunk, melyből Huszárnak oly keserű rész jutott, szinte ez okozá, hogy Bornemisza is kénytelen volt nyomdájával Semptérol a Balassák Detrekői várába, majd a szomszéd Rárbok faluba vonulni!)

Itt nyoma vész! 1575-ön tul nem tudunk többé Gál papról, bizonyosan a komjáti temetőben pihent meg!

Mint említők, Ember Pál (Lampe) téves állítása után több tekintélyes egyh. íróink — mint Bod Péter, Veszprémi, Tóth Ferencz — állítják, hogy Huszár Pápan is viselt papi, sőt püspöki hivatalt! Különösen Tóth Ferencz őt teszi a dunántúli ref. egyházkerület első püspökéül! Ember (Lampe) tévedése onnét eredt, hogy ő a hercegszöllősi zsinat végzéseinek kiadóját Huszár Dávidot összetéveszti Gállal!

Hogy ez a Dávid, ki magát a latin előszóban pápai nyomda-tulajdonosnak nevezi, valósággal Gál fia volt-e? (mint Tóth Ferencz minden okadatolás nélkül állítja) s vajjon mint örököse vette-e át a nyomdát? adatok hiányában el nem dönthető.

Az a csudálatos, hogy bár Tóth Ferencz, Ember Pálnak (Lampe) sokak által utánmondott tévedéseit megczáfolta; mégis Huszárt pápai pap, sőt püspökül hirdeti. — Holott — ezt állítván — maga-magával jó ellenkezésbe, mert közli Rákosi Mártonnak, a pápai ref. collegium 1696-ik évben hivataloskodott seniorának eredeti kéziratából a dunántúli ref. püspökök jegyzékét, melyet Rákosi a pápai ref. egyháznak már Tóth Ferencz korában nem létezett régi jegyzőkönyvéből állított össze, s mely jegyzékben első püspökül az 1585-ban választott Beythe István van említve. — Már pedig teljes lehe-

*) Lásd: Szabó K. „Régi m. könyvtár“ 48. sz. a.

kedését. Füredi L. úgy látja, hogy az előadó csak a tan-könyvek rendezését sürgeti, holott a tananyag egyöntetű rendezése is halaszthatatlan. Utal a régebbi gyakorlatra, midőn a vidéki iskolák csak akkor értesültek a debreczeni gymnásium tantervének módosulásáról, mikor már újabb változás követte a régebbit és így az egyházkerület kebelében levő gymnásiumok sohasem haladhattak egy uton. Főlkérendő volna a debreczeni gymn. tanárkara, hogy a tantervi változásokról minden tanév elején értesítse a vidéki tanárkarokat. Géresi K. Az egyházi és iskolai hatóságok nem igen veszik figyelembe a tanárok véleményét. Oda kell hatnunk, hogy a tanárok javaslata ne mellőztessék; ha szavunknak, véleményünknek — szakszerű kérdésekben — kellő súlya lesz: úgy sikerrel munkálkodhatunk. Szegedi K. Nagy tisztelettel viseltetik az egyházkerületi középiskolai felügyelő bizottság iránt, de minthogy annak tagjai nem a szakképzettség szempontjából választattak: a tankönyvek megbirálására s revisiójára vonatkozólag nem tartja illetékesnek. Ily nemű kérdésekben a tanáregylet volna felhívandó nyilatkozatra. Indítványozza azért, hogy a főt. egyházkerület kéressék föl ezen eljárás gyakorlatba vételére. Többek felszólalása után előadó a következő észrevételeket teszi az elmondottakra: Füredi L.-nak igazsága van a régebbi gyakorlatra vonatkozólag, midőn t. i. a vidéki gymnásiumok tantervei kiadattak — észrevételek tétele végett — a debreczeni gymn. tanárkarnak, ennek észrevételei pedig megküldettek az illető tanárkaroknak „figyelembevétel és alkalmazkodás“ végett. Azonban ma már az ily nemű összeköttetés a debreczeni és vidéki tanárkarok közt megszűnt, ezentul nem amaz „észrevételek“, hanem az egyházkerületi felügyelő tanács intézkedései vannak hivatva az egyöntetűség fentartására, és így a debreczeni tanárkar értesítéseire többé nincs szükség. Géresi K.-nal szemben konstatálja, hogy a főt. egyházkerület mindig kellő figyelembe vette egyesületünk felszólalásait annyira, hogy minden hozzá intézett kérvényt vagy felterjesztést az egyesület kivánsága szerint intézett el. Ennélfogva a Szegedi K. tagtársunk által indítványozott kérelmezés — nézete szerint — mellőzendő. Egyesek talán alkalmilag felszólalhatnak ily irányban az egyházkerületi közgyűlésen, de egyesületünk csakis szakvéleményeinek alaposága által fokozhatja súlyát és tekintélyét. Ezek után a közgyűlés a kérdést leveszi a napirendről.

A h.-m.-vásárhelyi és karczagi tanárkarok által benyújtott munkálatok tárgyalása a következő közgyűlésre halasztatik.

A közgyűlés köszönetet mondva a magyar államvasutak és a magyar-északkeleti vasutársaság igazgatóságainak a készségesen kiszolgáltattott kedvezményes menetjegyekért, a békési egyháznak és városnak a szives fogadtatásért, július 8-án d. u. 7 órakor befejezte tárgyalásait.

Végül föl kell említenünk, hogy a jul. 7-én, a polgári kör helyiségében rendezett társas ebéd egybegyűjté Békés városának nemcsak honorácziórait, hanem értelmesebb közpolgárait is, úgy hogy a résztvevők száma körülbelől százra rugott. Julius 8-án este az egyesület tagjai Dr. Hajnal István megyei tisztt. főorvos vendégszerető házában voltak vendégei.

Huszár Gál énekes könyve 1574.

(Folytatás.)

A tervnek fele sikerült! Huszár, október közepén egy éjen titkon elfogatott s börtönbe hurczoltatott, de a fel-lázadt nép és katonaság Forgách Simon (al) kapitány vezérlete alatt Zay lakására tört s követelte Huszár szabadon bocsáttatását. A főkapitányság sikerült ugyan a felháborodottakat szép szóval lecsilapítani, s Huszár kiadását költött ürügyek alatt megtagadni, azonban kénytelen volt megígérni, hogy Egerbe nem viteti, s mihelyt ügye tisztázva leend, szabadon bocsátja!

A kassaiak azonban ezzel nem elégedtek meg, s midőn a megígért szabadlábrahelyezés is késett, még októberben egy küldöttség kereste fel Perényi Gábort Sáros-várában, hogy Miksánál eszközölje ki Huszár szabadonbocsáttatását. — Ezenkívül Miksához is ment egy esedező küldöttség, ő azonban — atyjával ismét nem akarván ellenkezésbe jöni — bármennyire szíven viselte is a méltatlanul üldözött sorsát, — azon utasítást adta a küldöttség tagjainak, hogy igyekezzenek Weranzot szelidebb véleményre — s arra birni, hogy Huszárt Kassán hallgassa ki.

Weranz a küldöttség megkeresésére hajthatlan maradt, kijelenté, hogy ő Huszárt megtérni nem fogja, mert — ugymond — az egyházi rendeket fel sem vette, mégis papi méltóságot bitorol, s tévelygő tanaival megmételtyezi a val-lásos kebleket, parancsolja azért a polgároknak, hogy az uralkodó rendeletéhez tartván magukat, Huszárt rög-tön szállítsák Egerbe!

A küldöttek nyomatékosan s nemes bátorsággal jelentették ki, hogy: „ők sem miféle hóhérkodásnak, ha maga az uralkodó parancsolja is, végrehajtói nem lesznek, készebbek meghalni, hogy sem Huszár elszállítását megengedjék.“

Weranz engedett! s mint 1560. nov. 21-ről Zayhoz s nov. 30-ról Ferdinándhoz intézett leveleiből megtetszik, Huszárt kezességre azon feltétel alatt ígéré szabadon bocsátani, hogy Kassáról nyomban távozzék, ne predikáljon s szentségeket ki ne szolgáltatson.

A kassaiak ezzel nem elégedtek meg s kijelenték, hogy ilyen feltétel mellett kezéseket nem adnak, s így Weranz, Huszárt tovább is tömlöczben tartatá s nov. 30-áról (mint említve volt) kéri a királyt, parancsolná meg, hogy Huszárt Egerbe szállítsák; decz. 8-an irt magának Huszárnak is, birná rá a polgárokat, hogy őt Egerbe bocsássák, hol atyai bánásmódban részesülend, decz. 11-én pedig megtiltá a Kassaiaknak az „eretnek pap“ tartását!

Erre a Kassaiak ismét esedeztek Weranznál, hogy mivel — ugymond — a városban más magyar pap nincs és naponként sokan meghalnak gyónás és oltári szentségek nélkül, engedje meg, hogy Huszár a papi teendőket végezhesse, majd — midőn ennek foganata nem volt — decz. 14-én Miksa cseh királyhoz folyamodának, eszközölné ki, hogy Huszár Kassán maradjon és igehirdetés végett szabadon bocsáttassék. (Lásd a kassai tanácsnak decz. 14. — Mágóchy Gáspárnak ugyan e napon, — a kassai őrségnek decz. 15. Miksához intézett leveleit. — Mágóchy többek közt

emliti, hogy Huszár Gál „non ut S. C. Majestatem maledixisset“, hanem predicatióiban imádkozott a király hosszú élete és országának jólétéért.)

Decz. 27-én ért véget Huszár fogsága. — Zay e nap estvéjén akarta a foglyot titkon Egerbe szállíttatni, magához is rendelte e végre kapuzárás idején az őrt álló magyar katonákat, ezeknek az utcákon átvonulása azonban gyanut keltett s a nép a börtönt megrohanván, feltöré s Huszárt kiszabadítá!

Hogy félelmes ellenségül tartá Weranz, Huszár Gált, bizonyítja decz. 2-án Egerben kelt s Ruchanics Mátyáshoz intézett levele, hol így ír: „Anaxim Gál hitvallását illetőleg, — melyről irsz s melyről azt mondod, hogy felette sokat vitatkozta vele: hiszem, hogy nem könnyű dolgod volt!... azonban jusson eszedbe figyelmeztetni Gált, hogy ne csak az evangéliomra, hanem az egyház méltóságára is tekintsen.“

Zay — tapasztalván Huszár menekülését — a püspök igazgatására házankénti kutatást akart elrendelni, de a kassai tanács a segédkezést megtagadta!

Weranz e lázadást a fejedelem és cath. vallás sérelmének, gyalázatos bünténynek nevezte, Huszár visszahozatását követelte, Ferdinándtól pedig szigorú vizsgálatot s példás büntetést sürgetett, (1561. márcz. 12.) panaszkodott arról is, hogy a kassaiak őt pásztorokul nem ismerik, neki nem engedelmeskednek stb. A király küldött is biztosokat, mi eredménnyel jártak el? nem tudjuk, csak az bizonyos, hogy Huszár a nép fedezete alatt, Weranz körmei közül Debreczenbe menekült, mely már az erdélyi fejedelemség alá tartozott!

Debreczenben rendes papihivatalt nem viselt, bizonyítja 1562. febr. 14. kelt ajánló levele, melyet Meliusnak, Aran Tamás tévelygesei ellen kinyomatott műve elé irt, hol magát így írja alá: „Huszár Gál a kassai lelkipásztor Exul“!!!*)

Tehát itt csak mint bujdosót tartózkodott s nyomá ki 1561. máj. 1-én (vagy Kassáról ide szállított, vagy 1560-ban itt — mint bátorságos helyen hagyott) saját nyomdáján Melius 2. kötet predicatióját. — Ez a legelső nyomda s nyomdai termék Debreczenben, melyet t. i. ismerünk, mert az 1560-iki énekes ma ismeretlen!

Hogy Rácz Károly szerint ő is alá írta 1561. decz. a Köröspeterdi Arany Tamás vallástételét, ez még nem bizonyítja R. K. azon állítását, hogy ő debreczeni 4-ik pap lett volna, saját aláírása s az exul, menten megczáfolják az ő debreczeni papságát?

Miután még 1562-ben Meliusnak egy kötet művét kinyomta volna, — ez év őszén már Komáromban találjuk, — ugylátszik valódi vértanui elhatározással kereste a vészes pontokat! — hol a város lakói nagy örömmel fogadták, — de azonnal felköltötte a cath. papság figyelmét, mert Oláh Miklós esztergomi érsek, erős büntetés terhe alatt parancsolja a város birájának s a csajkások kapitányának, hogy az eretnek papot távolítsák el! Miután pedig ennek semmi ered-

ménye sem lett, magához Ferdinánd királyhoz s a katonai ügyek élén álló Károly főherceghez fordult.

A főherceg 1563. elején parancsolja a várparancsnoknak, hogy Huszárt fogassa el, ki aztán Nagy Istvánra s csajkások kapitányára bizta az elfogatást, Nagy István Huszárnak legbuzgóbb hive levén, oda hatott, hogy Huszár elmenekedhessék. — (Oláh Miklós 1563. január 17-ről írja Ferdinándnak a panaszt s kéri H. elfogatását, melyben H. „pessimus vir“, „multis damnatis erroribus addictus homo“, „vagabundus“ stb. czimekkel tiszteltetik. — A levelet közli Fraknoi, eredetije a bécsi titk. levéltár.)

Komáromból történt menekülése után Nagy-Szombatban találjuk, bizonyítja az ellene 1565. január 26-án kiadott királyi rendelet, 1573-ban pedig Komjatin, hol is az eddig Aug. confessiót vallott lakosokkal a Calvin tudományát vezeti be (Klanitza Márton szerint, közölve Fabó A. „Monumenta“ III. köt. 160. l.)

1574-ben Komjatin „Énekes könyvét“ nyomá (tehát nem Debreczenben, mint Bogisich ur tudja, melynek unicum példánya az eperjesi ev. coll. könyvtaré, melynek végén igéri a 2-ik darab kiadását is, mely azonban sohse jelent meg.)

Bornemisza Péter híres „Postillái“-nak I. kötetéből 60. ív Komjatin nyomtatott, végeztetett Semptén (egészen különböző betűkkel. — Ezen hurczolkodás okául bizonyosan a Klanitza által említett Forgács Ferencz püspök által lett üldöztetést kell tartanunk, melyből Huszárnak oly keserű rész jutott, szinte ez okozá, hogy Bornemisza is kénytelen volt nyomdájával Semptérol a Ballassák Detrekői várába, majd a szomszéd Rárbok faluba vonulni!)

Itt nyoma vész! 1575-ön tul nem tudunk többé Gál papról, bizonyosan a komjati temetőben pihent meg!

Mint említők, Ember Pál (Lampe) téves állítása után több tekintélyes egyh. íróink — mint Bod Péter, Veszprémi, Tóth Ferencz — állítják, hogy Huszár Pápán is viselt papi, sőt püspöki hivatalt! Különösen Tóth Ferencz őt teszi a dunántúli ref. egyházkerület első püspökéül! Ember (Lampe) tévedése onnét eredt, hogy ő a hercegszöllősi zsinat végzéseinak kiadóját Huszár Dávidot összetéveszti Gállal!

Hogy ez a Dávid, ki magát a latin előszóban pápai nyomda-tulajdonosnak nevezi, valósággal Gál fia volt-e? (mint Tóth Ferencz minden okadatolás nélkül állítja) s vajjon mint örököse vette-e át a nyomdát? adatok hiányában el nem dönthető.

Az a csudálatos, hogy bár Tóth Ferencz, Ember Pálnak (Lampe) sokak által utánmondott tévedéseit megczáfolta; mégis Huszárt pápai pap, sőt püspökül hirdeti. — Holott — ezt állítván — maga-magával jó ellenkezésbe, mert közli Rákosi Mártonnak, a pápai ref. collegium 1696-ik évben hivataloskodott seniorának eredeti kéziratából a dunántúli ref. püspökök jegyzékét, melyet Rákosi a pápai ref. egyháznak már Tóth Ferencz korában nem létezett régi jegyzőkönyvéből állított össze, s mely jegyzékben első püspökül az 1585-ban választott Beythe István van említve. — Már pedig teljes lehe-

*) Lásd: Szabó K. „Régi m. könyvtár“ 48. sz. a.

tetlen, hogy ha Huszár Gál pápai pap lett volna, az ottani egyház legrégebb s hiteles jegyzőkönyve meg ne említette volna.

Kálmán Farkas.

(Folyt. köv.)

Különfélék.

Figyelmeztetés. Lapunk t. előfizetői közzül többen a mult évi előfizetési árt küldték az idén is hozzánk, különösen az első félevről. Ez okból szükségesnek látjuk ismét fölemlíteni, hogy lapunk előfizetési ára a folyó évre az eddigi 4 helyett 5 frtban szabattott meg. E változást azon körülmény tette szükségessé, hogy a lapot — mely ezelőtt havonként csak háromszor jelent meg — a folyó év elején heti lappá változtattuk. Tisztelettel kérjük tehát lapunknak azon t. előfizetőit, a kik ama különbséget eddig nem vették figyelembe, hogy az előfizetési árra nézve előállott 50 krnyi félévi többletet sziveskedjenek hozzánk beküldeni. — K i a d ó h i v a t a l.

Pót érettségi vizsgálatok. A debreczeni ev. ref. főgymnásiumban szeptember hóban tartandó egész és javító érettségi vizsgálatok rende: Jelentkezés ideje az egész vizsgálatot tenni kívánókra szeptember 1-ső, a javító vizsgálatot tevőkre szeptember 6-ik napja, olyanokra nézve, kik reáliskolai érettségi bizonyítványok pótlása végett a latin vagy latin és görög nyelvből kívánnak vizsgálatot tenni, szeptember 5-ik napja. Az írásbeli vizsgálat szeptember 2—6-dik, a szóbeli szeptember 7-dik és következő napjain tartatik. A főgymnásiumi igazgatóság.

Értesítés. A f. évi augusztus 24-re kihirdetett egyházkerületi közgyűlés alkalmával a magyar ref. segélyegyletnek is gyűlése leend, ugyanis augusztus 24-én délután a választmányi ülés, aug. 25-én pedig a közgyűlés tartatik meg.

A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter, a közte és a felekezeti főhatóság között létrejött szerződéshez képest a m.-szigeti ev. ref. főgymnásium részére járó államsegélyt — évi 10,000 frt — közelebb folyóvá tette.

A szatmár-németi ev. ref. gymnásiumot fentartó testület ez évi nagy gyűlését f. hó 22-én tartá. Ez alkalommal két új tanár választatott, u. m. Bod Sándor, a székelyudvarhelyi ev. ref. kollégium volt segédtanára és Regéczi Sándor előbb késmárki segédtanár, utóbb nevelő. A 7. és 8-ik osztály felállítása érdekében megindított gyűjtés szép sikerrel foly. Idáig 10,000 frtnál nagyobb összeg gyűlt be. Ugyancsak Szatmáron az ev. ref. nőnevelde igazgatójaul Sargavy Erzsébet, az egyház által fentartott segédlelkész-tanítói állomásra pedig Kovács János választatott meg.

Bod Péter latin nyelven írott magyar prot. egyháztörténelméből a három első könyv eredeti kézírata újra feltaláltatott Lejdában Szalai Károly derék lelkészjelölt által, ki is a „Prot. egyh. és isk. lap“ f. évi 29. 30. számaiban bőven ismerteti a kézirat beosztását. Mindenesetre nagy nyereség az eredeti példány feltalálása, de mégsem annyira nagy becsü és szükségpótló, mint lenne a D. Embert Pál kézírata, ha előkerülne; — hiszen Bod művének teljesen hiteles, a szerző által sajátkezüleg kijavított

másolata, tudjuk, meg van a nagy-enyedi ref. főiskola könyvtárában, a többi másolatokat nem is említve. Ezenkívül a debreczeni ref. főiskola könyvtárában meg van Bod szóbanforgó művének 210 sűrűn beírt lapra terjedő bő kivonata, melyről csak a napokban állapított meg, hogy épen a most újra feltalált lejdai példányról készült a mult század utolsó évtizedében. Az eredeti kézirat ismertetésével egyidejűleg — sőt még előbb — az is komolyan szóba jött említett lap hasábjain, hogy adjuk ki Bod ezen latin nyelvű egyháztörténelmét; adjuk ki annyival inkább, mert a derék hollandiak is megígérték erre nézve hathatós pártfogásukat. Sem terünk, sem időnk most bővebben hozzá szólni e kérdéshez, csak annyit jegyzünk meg, hogy a munka latin nyelven s azon körülmény miatt, hogy annak adatai a történelmi tudat mai álláspontján már a legnagyobb részben vagy kijavítva, vagy egészen megdöntve, egyszóval tulszárnyalva vannak: mi egyáltalán nem óhajtjuk a latin nyelvű példány kiadását; hanem sokkal inkább javasoljuk vagy a Bod-féle egyháztörténelem szintén meglevő magyar fordításának lenyomatását, melynek mind kelendősege, mind használhatósága a mi mostani viszonyaink között sokkal nagyobb leend; vagy pedig a latin nyelvű egyháztörténelemnek nyomról-nyomra pótló és javító jegyzetekkel kísért kritikai kiadását. (R. K.)

Hiteles forrásból értesülünk, miszerint „A Keresztényen Vallás“, a heidelbergi káté magyarázatául LII. urnapban katedrai használatra vámosi ref. lelkész s veszprémi főesperes Pap István által írva és tiszta-földvári ref. lelkész Vári Szabó Sámuel által újra átnézve s kiadva, a könyvkereskedésekből végleg kivonva, egyedül a kiadónál kapható.

Uj egyházi lap. Folyó évi július 23-án jelent meg a „Dunántuli Protestáns Közlöny“ (egyházi és iskolai szaklap. Dunántuli reform. egyházkerület hivatalos közlönye) 1-ső száma Győrött. Szerkesztő: Pereszlényi János. Előfizetési ára egész évre 4 frt. Megjelenik minden héten csütörtökön. Programját később fogjuk ismertetni.

Megjelent az 188¹/₅-iki Évkönyv a debreczeni ev. ref. főiskola akadémiai tanszakairól. Szerkesztette Csiky Lajos igazgató tanár. Az 1—35 lapot a Bethlendi Endre tanári székfoglaló beszéde foglalja el, ezt követik a főiskolát egészben is érdeklő némely mozzanatokon kívül csak az akadémiai tanszakok állapotát, történetét ismertető szokásos közlemények és kimutatások. Adatai közzül fölemlítjük a következőket:

a) A hittudományi szakban tanított 5 rendes, a jog- és államtudományi szakban 6 rendes és egy segéd, a bölcsészettudományi szakban 2 rendes, 3 gymnasiumi és 1 rendkívüli tanár.

b) Volt ez évben összesen: hittanhallgató 113 (közülök 30 pályavégzett), joghallgató 94. (Egy rendkívüli.) És így a rendes akadémiai hallgatók összes létszáma 176, (43-al kevesebb, mint az előző évben.)

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak: **Csiky Lajos, Géresi Kálmán.**